

Liv och död

av Carina Bejлум

Jag är obstetriker med drygt 20 års erfarenhet från, initialt kvinnokliniken i Motala, och nu sedan 1992 KK NU-sjukvården, Trollhättan. Jag trivs bäst med det praktiska, manuella arbetet på förlossningsavdelningen och undervisar inom ALSO (motsvarande ATLS) för obstetriker och barnmorskor. De senaste fem åren har jag engagerat mig i utbildningen av nya läkare såsom övergripande studierektor för AT inom NU-sjukvården. Fritiden består av mycket sport och motion: Friskis&Svettis 3-5 ggr per vecka, utförsåkning på vintern, cykelsemester och havskajak på sommaren. När mina tonårsgrabbar flyttat hoppas jag få tid och inspiration att skriva skönlitterära böcker.

Regnet piskade henne i ansiktet och den pinande motvinden gjorde att hon redan var genomblöt inifrån av svett. Snart skulle hennes allt för gamla, från början kanske någorlunda vattentäta regnställ, också ge upp och hela hon skulle förvandlas till ett våtvarmt omslag. Kylan skulle smyga sig på och innan cykeln skulle korsa gårdsplanen där hemma kunde hon räkna med att vara både iskall och genomsur. Hon längtade till duschen, till sängen. Jourerna var ett stort aber med hennes arbete som förlossningsläkare på en mellanstor klinik, i en mellanstor stad i detta mellanmjölkens land.

Det fanns en tid då hon hade älskat dem. Spänningen, utsattheten, att bestämma själv och känna att hon faktiskt var den som gjorde skillnad. De känslorna fanns där fortfarande, men nu var också den stora tröttheten så påtagligt närvarande. På nätterna då hon plågsamt tog sig till akuten för att möta otaliga patienter med ytterst diskreta symtom i form av lite ont i magen eller en minimal blödning i tidig graviditet, som skapade oro. ”Har du ingen mamma eller pappa?”, ville hon ibland utbrista till dessa nattliga hjälpsökande, vars besvär definitivt inte var av kalibern att de hörde hemma på AVC.

Dagen efter, som nu på cykeln i uppförsbacken, var tröttheten maximal. Hon försökte frammana den positiva känslan från i natt då den förtvivlade omföderskan med stor skräck inför den kommande förlossningen, fått en perfekt anlagd paracervical-bedövning och med stora förundrade och tacksamma ögon tittat på henne i samförstånd när all smärta gav vika. Placentalösningen som en nyfärdig, lite stirrig barnmorska ringde om vid tretiden hade också gått bra och patienten var lyckligt ovetande om att hon i ett annat land, en annan tid skulle ha dött av sin blodförlust på nästan 3 liter. Nu hade operationen skett under sterila och säkra former med patienten sövd och vännerna på narkos-sidan på hugget med att hålla

cirkulerande blodvolym och blodtryck i rätt nivå. Blodcentralen fixade snabbt och smidigt fram fyra enheter blod och snart skulle mor och barn kunna återförenas på BB.

Detta fantastiska liv! Så sprudlande och intensivt som i födelsens första, ansträngande skrik, blir det någonsin så igen? tänkte hon, allt medan kilometrarna mot hemmet avverkades. I de sista skälvande morgontimmarna av passet hade hon hållit i sin hand, det sköra, nya livet. Hon mindes inte för vilken gång i ordningen hon hade släpat sig mot jourrummet med en liten svag förhoppning om att nu kanske nattens göromål var över, kanske skulle hon och kudden förenas i en ytlig, men ack så efterlängtd drömlös sömn. Förhoppningen hade förvandlats till en ouppnåelig dröm när telefonens gälla signal skar genom hennes halvt medvetlösa sinne. ”Dåliga fosterljud på rum 8, du måste komma genast!”. Med en övermänsklig kraftansträngning hade hon kommit på benen och fått på kläderna. Raska steg mot förlossningen och en tanke i bakhuvudet att hon skulle ha sålt sin egen morsa för att få fortsätta sova. Inne på rum 8 hade hennes sinnesstämning ändrats direkt. En snabb blick på CTG-kurvan som visade barnets hjärtfrekvens väckte hennes binjurar, adrenalinet flödade och genast var hon vaken och närvarande till 100 %. Här fanns inget utrymme för trötthet eller handlingsförlamning. Kurvan var gravt patologisk, i det närmaste ett helt rakt sträck. Snabbt orienterade hon sig om bakgrundsinformation och det aktuella läget. Trygga, skarpa Sonia, en av klinikens allra bästa barnmorskor redogjorde kortfattat och koncist för läget. ”Förstföderska, suspekt tillväxthämning, minskade fosterrörelser, mekoniumfärgat fostervatten...” Riskfaktorerna radades upp, en efter en. På med en handske, tjockt mekonium rann ur vagina och livmoderhalsen hade inte börjat öppna sig. CTG-kurvan än mer påverkad, det fanns bara ett val. Lugnt berättade hon för de blivande föräldrarna att barnet måste förlösas med kejsarsnitt, nu. Pappan hade tusen frågor men hon måste vänligt, men bestämt avbryta honom. Sonia och hon bytte en blick och redan innan hon uttalat ordinationen ”urakut sectio”, var båda införstådda med vad som nu skulle ske. En undersköterska tog hand om den blivande pappan och ytterligare barnmorskor skyndade till. Hon ringde larmnumret som innebar att hela uppställningen av operationspersonal, narkosläkare, barnläkare och gynbakjour väcktes av en kontinuerligt larmande, frenetisk ringsignal på sina telefoner. I displayfönstret meddelades urakut sectio, omedelbart kejsarsnitt.

Sonia och hon skyndade mot operationssalen, med sängen mellan sig. I farten hann hon fråga den omtumlade, blivande mamman om eventuellt tidigare operationer och allergier. Det var grönt, tidigare frisk och inte opererad, som de flesta av hennes patienter. Två

minuter hade gått och operationssköterskan kom springande med andan i halsen. En av de gamla godingarna, de växlade ett leende, några ord. Nu var också narkospersonalen på plats, patienten kopplades upp, kläddes med operationsdukar, nålen var redan satt. Fyra minuter hade gått när patienten sövdes. ”Tuben på plats, varsågod börja!” Skalpellen vinkelrätt mot huden, ner i underhudsfettet. Förvånade att det blöder så lite som det gör, tänkte hon när muskelhinnan delades och revs isär med fingrarna. Musklerna separerades i medellinjen och bukhinnan bjöd sig. Snabbt genom den och där låg livmodern, stor som en badboll. Urinblåsan, som måste aktas, puttades nedåt för att vara ur operationsområdet. Därefter dags att öppna livmodern. Det blödde kraftigt från stora åderbråcksliknande kärl på livmoderns framsida. Strax såg man fosterhinnan och det grönskimrande vattnet innan för den. Med ett raskt snitt öppnades även fosterhinnan och fingrarna drog isär öppningen i livmodern så att huvudet blir synligt. Ner med handen, gå runt huvudet så att det kan födas fram, sedan ett kraftigt tryck över livmodern där barnets rumpa låg och hela barnet var ute. Det var en liten pojke, mager och eländig. Han var blek och gnydde bara svagt. Under de handskbeklädda fingrarna kändes det lilla barnets hjärta picka. Ett svagt liv i mina händer, tänkte hon. Operationen förlöpte helt okomplicerat, 30 minuter efter start var allting klart. Under den tiden jobbade barnläkaren ganska intensivt med barnet. Han hade varit utsatt för syrebrist och hade från början dåliga reserver med en liten, förkalkad moderkaka. Från operationssalen styrde hon stegen direkt in på barnavdelningen. Pappan var där, chockad, orolig, tacksam, allt i en salig röra i hans stackars huvud. Lugnade besked, din fru har det bra, ditt barn är stabilt. Hon undviker frågan om framtiden, vi vet så lite om den. MR, CT, EEG, ultraljud. Om några dagar vet vi mer, just nu kan vi bara hoppas. Kaffé, detta livselexir! Klockan var nu drygt sju och tanken på kudden fick skjutas upp till efter rapport, klädbyte, utstämpling, cykeltur...

I sina tankar rekapitulerade hon natten och noterade knappt att hennes älskade hus tornade upp sig i slutet av gatan. Monica Egnell hade avverkat de idag mycket tunga åtta kilometrarna från jouren hem till det trivsamma sekelskifteshuset i utkanten av staden. In med cykeln i garaget, larma av, sedan av med alla våta, kalla kläder. Huttrande drog hon på sig en morgonrock och slog sig ner i köket. ”Välkommen hem, Älskling, hoppas natten varit god!” En liten anspråkslös lapp från maken fick hennes hjärta att svämma över. Alltid lika omtänksam! Han hade dessutom handlat hennes favorit frallor. Lika bra att ta en rejäl frukost, så man sover gott, tänkte hon medan äggröran puttrade och mackorna breddes.

I duschen fick hon äntligen upp värmen och tröttheten kommer över henne igen, som ett stort, tjockt täcke. Knappt tog hon sig till sängen innan sömnen var över henne. Ingen får ringa, tänkte hon lyckligt när hon försvann in i drömmarnas irrfärder.

Fyra timmar senare vaknade hon svettig och fortfarande trött. Täcket var en enda fuktig, knölig massa. Trots att hon ville och borde, fanns ingen realistisk möjlighet att somna om. Tack och lov hade hon bara sig själv att ta hand om. Hur gör de som har barn, hur överlever man? tänkte hon, medan hon lät iskallt vatten skölja över ansiktet. Hon väntade fortfarande på det där hålet i tillvaron när det skulle passa att skaffa barn, när inget annat pockade på hennes uppmärksamhet och intresse. Hon skrämdes av tanken på det totala ansvaret, att inte kunna rå sig själv längre, samtidigt som frågor kring livets mening och vad hon egentligen skulle göra med sitt liv, allt oftare korsade hennes tankebanor. De hade varit gifta i två år nu, hon och Johan. Han hade startat en egen arkitektbyrå tillsammans med två gamla kursare och arbetsdagarna blev långa i jakten på nya kunder och projekt. Vi är i alla fall inte två som går jour, brukade hon tänka, när hon behövde pigga upp sig själv. Många av deras vänner levde i förhållanden och äktenskap till följd av ”kärlek på lasarett”. Två jourtunga specialiteter där jourscheman skulle matchas med dagishämtningar och studiedagar i skolan. En föga avundsvärd situation att logistiskt rodda runt, tänkte hon när hon tog trappan i två steg och plockade fram gårdagens rester.

Det blev en liten och sen lunch. Lika bra det, kroppen behövde tröttas ut ytterligare och hon var inställd på att gå på kvällens första pass på Friskis. Det som väntade var ett medel 75 pass med Tommy, hennes favoritledare. Alltid lika bra musik, sprudlande entusiasm och en stämning som fick henne att ge sitt allra yttersta. Hon trivdes så bra på Friskis. Där var hon bara Monica, utan direkta krav och förpliktelser. Visst hjälpte hon till som funktionär ibland, men det var på en avspänd, skön nivå. Visst kände många till henne från jobbet, både arbetskamrater och patienter, men hon kände ändå att hon kunde vara sig själv när hon gick och tränade. Ingen förväntade sig något, hon var en i en stor massa där hon själv kunde välja hur delaktighet hon ville vara. Ofta hade hon lockats av tanken att själv leda pass, välja musik, rörelser, styra och ställa. Det som hindrat henne var vissheten om att det kravlösa med träningen då också skulle vara passé. Så hon hade avstått, i alla fall tills vidare. En dag blir det nog ändå så, tänkte hon när hon med raska steg gav sig ut i regnet igen.

På Friskis var det ganska lugnt. Maggan i receptionen hejade glatt när hon checkade in som fyrtiosjunde motionär på medelpasset. Tröttheten var som bortblåst, sömnen och lunchen

hade gjort avsedd verkan. I Stora salen var Tommy redan på plats och riggade CDn. Hans blonda kalufs stod på ända och tröjan glipade lite i ryggen. Han var sig lik. Så långt ifrån slimmad, anabolapumpad gymidiot som man kunde komma, tänkte hon leende. På något sätt var han Friskis & Svettis personifierad. Alltid lika oerhört engagerad, angelägen om att få alla med sig, få dem att orka det där lilla extra. Samtidigt som han var alldeles väldigt vanlig i sin yttre framtoning, med skavanker och halvslitna träningskläder, precis som de flesta Friskis motionärer. Det började så smått närma sig passets start och hon skyndade ut för att fylla på vattenflaskan. I dörren nickade hon åt Lennart, en av oftamotionärerna, precis som hon. Nu hade det blivit tätare pass än någonsin för hans del. Efter pensioneringen från sitt polisjobb i våras hade han haft svårt att finna sig till rätta i tillvaron. Hans fru var några år yngre och jobbade fortfarande, dagarna blev långa och ensamma. Träningen hade gjort honom gott, konstaterade Monica när hon återvände med sitt vatten. Måste ha gått ner åtminstone fem kilo, kanske tio? Lite glämsig såg han ut, men vem gör inte det i oktobermörkret? tänkte hon dystert.

”OK, mina vänner, då kör vi igång!” Tommys röst kallade henne tillbaka till här och nu. Uppvärmningens schlagerdängor övergick i nedvarvning och stretch med lugnare tempo. Sen första styrkedelen med tunga, smala armhävningar följda av sit-ups. Hon mötte Lennarts blick och tyckte att han såg osedvanligt trött ut. Leendet hon gav honom liknade antagligen en grimas, men han verkade inte se henne, trots att han tittade rakt på henne. Dags för första syretoppen, konstaterade Monica när den militäriska rösten från mitten bullrade: ”Upp och hoppa!” Tempot på musiken ökade, liksom hennes puls. Höga knälyft och hopp av olika slag, in mot mitten och ut igen. Mitt i Alcazars manande refräng hände det. I ögonvrån såg hon hur Lennart föll handlöst mot golvet och blev liggande. Snabbt var de framme hos honom, ruskade honom och försökte påkalla hans uppmärksamhet. Ingen reaktion, bara en slapp, oformlig kropp. Vant sökte Monica efter pulsar i ljumskar och på hals. Ingenting. Ingen puls, ingen andning, ingen reaktion. ”Hjärtstillestånd!” Hennes röst var samlad, men mycket skarp och koncentrerad. Hon tittade sig omkring i salen och delade ut order: ”Notera tiden, larma ambulansen och meddela att vi har ett hjärtstillestånd, gå ut och möt ambulansen så att de kommer direkt in i salen!” Samtidigt som uppgifterna fördelades började hon hjärtkomprimera och nickade åt Tommy att ge inblåsningar när hon sa till. 30 kompressioner, snabba, rejäla tryck med handlovarna rakt över bröstbenet, sedan två snabba inblåsningar och så på igen med 30 kompressioner. Tur att hon blivit uppvärmd av passet, det var tämligen ansträngande och hon kände svetten bryta ut i pannan. Hon

sneglade mot klockan, fem minuter hade de hållit på och Lennart hade inte uppvisat några livstecken, måtte ambulansen med defibrillatorn snart vara på plats! I samma stund som hon tänkte det slets dörren upp och ambulanspersonalen skyndade in. De defibrillerade i två omgångar utan att ventrikelflimret slog över till sinus. En tub kom på plats och under fortsatt hjärtkompression och ventilering packade de in Lennart i ambulansen för iltransport till sjukhuset. Med de avlägsna sirenerna ringande i öronen, sjönk hon ihop på golvet. Någon kom fram till henne, klappade om henne, sa att hon något tröstande. Han kommer att dö, tänkte hon, när hon mödosamt kom på fötter och gick ut i omklädningsrummet.

På något sätt kom hon hem och fann till sin lättnad att Johan var hemma och middagen puttrade på spisen.

”Vad sen du är!”, sa han med en blandning av anklagelse och lättnad i rösten. I hans famn kunde hon bryta ihop och hon grät hejdlöst över livets förgänglighet, sin egen ofullkomlighet och av det enkla faktum att hon var helt slut och fullständigt uthungrad. Han vaggade henne varsamt medan orden och gråten rann ur henne som en snorig, saltstänkt flod. Med sin lediga hand hällde han upp ett glas rödvin, som han med bestämd hand förde till hennes mun. Den mjuka druvsmaken och den välbekanta värmen i magen spred sig så sakteliga i hela kroppen. Gråten ebbade ut hon kunde böja äta av den mustiga kycklinggryta som han lagat till. Kraften och även modet återvände till hennes kropp och själ. Som så många gånger tidigare tänkte hon stilla för sig själv, ”Jag råder inte över liv och död, jag kan bara göra mitt bästa, men jag råder inte över liv och död!”

Han stoppade ner henne i ett varmt bad och satte sig i korgstolen med hennes favoritdiktsamling. En efter en läste han de lindrande stroferna för henne och en förtröstan spred sig i hennes sinne. Halvsovande lät hon sig torkas och ledas till sängen. Innan huvudet nådde kudden sov hon djupt. Morgonen kom fort och obönhörligt. På jobbet besannades hennes farhågor; Lennart hade inte svarat vare sig på defibrillering eller på medikamentell behandling. 40 minuter efter insatt hjärtlung-räddning hade han dödförklarats av Medicinjouren. Veckan som följde var hon sig inte lik. Inte riktigt närvarande, varken på jobbet eller på fritiden. En kväll ringde telefonen, det var Aina, Lennarts fru. Hon ville tacka för att Monica gjort allt vad hon kunnat, och ville också berätta att Lennart blivit obducerad. Obduktionen visade helt oväntat att Lennart hade en bukspottkörtelcancer med spridning till levern. ”Läkarna sa att han troligen bara skulle ha levt några månader till, med den diagnosen”, sa Aina. ”Nu fick han dö frisk i en akut hjärtinfarkt”, avslutade Aina.

Jag råder inte över liv och död, tänkte Monica återigen, när hon tankfullt la på luren.